

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

8-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 8 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Baxranov Sherzod

O'ZBEKISTON SSRDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARNI YECHIMINI TOPISHDA BUTUNITTIFOQ PAXTACHILIK ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI O'RNI	10-16
---	-------

Bazarbayeva Nilufar Anorbayevna

MILLIY HUNARMANDCHILIK: USTA-SHOGIRD MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSION JARAYONLARI	17-21
--	-------

Sattarova Marhabo Mamatovna

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOLERANTLIK VA UNING MADANIY-SIYOSIY JARAYONLARIGA TA'SIRI	22-30
--	-------

Raxmatov Mirjon

BUXORO VILOYATIDA BOJXONA TIZIMINING SHAKLLANISHI TARIXIDAN	31-38
---	-------

To'xtasinov Mira'zam

SOMONIYLAR DAVLATI: HARBIY ISLOHOTLAR VA BOSHQARUV STRATEGIYALARI	39-42
---	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Kuliboyev Azamat Shonazarovich

DAVLAT SEKTORIDA HISOBNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	43-48
---	-------

Azgarov Abdumutalib

INTERNET-MARKETINGNING UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDA QO'LLANILISHI HOLATI TAHLILI	49-56
---	-------

Ochilov Mels, Sayfiyeva Parizoda

IMPACT OF INDUSTRIAL POLICY ON THE INVESTMENT CLIMATE: INTERNATIONAL EXPERIENCE	57-60
--	-------

Otabekov Javdod

GO'SHT YETISHTIRISH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH VA "AQLLI QISHLOQ XO'JALIGI" IMKONIYATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'NALISHLARI	61-68
--	-------

Navruzov Dilshod Ismatullayevich

AKSIYADORLIK JAMIYATIDA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA'MINLASH	69-74
--	-------

Uralov Temur Boxodir o'g'li

ENERGETIKA KORXONALARI AUDITI NATIJALARINI Hujjatlashtirish VA AUDITORLIK HISOBOTINI TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	75-81
--	-------

Samandarov Og'abek

ENERGIYA XAVFINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA ARDL MODELINING AHAMIYATI	82-86
---	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yuldashev Rustam Daniyrovich

YANGILANAYOTGAN O'ZBEKISTONDA FALSAFIY TARBIYANING JAMIYAT

RIVOJLANISHIDAGI O'RNI 87-93

Adilov Zafar Yunusovich

ATROF-MUHIT TA'LIMI VA EKOLOGIK ONG: BARQAROR KELAJAK SARI YO'L 94-98

Berdikulova Surayyo Aslamovna

IJTIMOY ADOLAT VA QONUN USTUVORLIGI ME'YORLARINING SHAKLLANISHI 99-104

Taniqulov Jonibek Ashirkulovich

ZAMONAVIY O'ZBEKISTON JAMIYATI SHAROITLARIDA TA'LIM MADANIYATI 105-113

Yarbaev Xasan Xazratqulovich

JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASH:

MILLIY VA GLOBAL XAVFSIZLIK KONTEKSTIDA TAHLIL 114-118

Maxsudjonov Kamronjon

MA'RIFIY TASHKILOTLAR TIZIMINING SHAXS MA'NAVIY MADANIYATIGA

TA'SIRINING IJTIMOY-FALSAFIY AHAMIYATI 119-123

Qo'chqarov Oybek G'ulomovich

INDUSTRIYA 4.0 DAVRIDA TA'LIM VA KASB-HUNAR INTEGRATSIYASI:

IJTIMOY-FALSAFIY YONDASHUV 124-128

Otaqulov Elyor Madiyrovich

EKOLOGIK KONFLIKTNING FALSAFIY MOHIYATI 129-136

Mamatqulov Rashid Pazilbekovich

TUSHUNCHA USTIDA MANTIQUIY AMALLAR 137-141

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Niyazov Ravshan Turakulovich

SKOTT TUROVNING "AYBSIZLIK PREZUMPSIYASI" ROMANIDA DIALOGLAR

XUSUSIYATI VA PERSONAJLAR XARAKTERISTIKASI 142-148

Yunusova Xilola Ravshan qizi

KONSEPTUAL INTEGRALLASHUV: O'ZBEK TILIDAGI

"V+(I)B YURA TURMOQ" ANALITIK ASPEKTUAL QURILMA TAHLILI MISOLIDA 149-154

Absalamova Gulmira Sharifovna

LINGVOSEMANTIK YONDASHUVDA ADABIY-LUG'AVIY TERMINLARNING

NAZARIY TAHLILI: KRIS BOLDIK LUG'ATI ASOSIDA 155-158

Dadajanova Aziza Karimullayevna

THE ROLE OF CULTURAL CONTEXT IN TRANSLATION:

A CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE 159-170

Bahromjonova Shahnoza Xolmatovna

YAPON XALQ ERTAGIDA TURFA VARIANTLILIK HAMDA ERTAKDAGI

RAMZIY MA'NOLAR: "MOMOTARO" (SHAFTOLIDAN TUG'ILGAN BOLA)

ERTAGI MISOLIDA 171-175

Babajanova Iqbol Salomaddinovna

SHAXS OTLARINING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI 176-180

<i>To'xtayeva Sarvinoz</i> DUNYO VA O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA ETNONIMLARNING O'RGANILISHI	181-184
<i>Ayimbetova Damekhan Maksetbay qizi</i> TED XYUZ VA IBRAYIM YUSUPOV SHE'RIYATIDA POETIK ILHOM MANBALARI QIYOSI	185-189
<i>Ismatullayeva Nargiza, Qosimova Malika Xurshidovna</i> CHALLENGES AND INNOVATIONS IN SIMULTANEOUS INTERPRETER TRAINING IN CHINESE UNIVERSITIES: THE ROLE OF TECHNOLOGY IN MODERN PEDAGOGY	190-195

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>O'rinboyev Rustamjon</i> A SOCIO-LEGAL ANALYSIS OF THE EVERYDAY TRANSNATIONAL LIVES OF UZBEK MIGRANTS IN RUSSIA	196-206
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> YER NIZOLARINI SUDLARDA KO'RISH TARTIBI	207-212
<i>G'ofurova Dilafruz</i> AYOLLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN HAYOTGA QARSHI JINOYATLARNING KRIMINALISTIK TAVSIFI: NAZARIY VA AMALIY MUAMMOLAR	213-218
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> PROKUROR TAQDIMNOMASI BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH MASALALARI	219-223
<i>Juraeva Asal</i> OBSTACLES IN ENFORCING ICA AWARDS IN UZBEKISTAN	224-228
<i>Ходжаева Ширин</i> ПРАВОВАЯ ПРИРОДА И ОБЪЁМ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ ООН В СФЕРЕ ОХРАНЫ ЗДОРОВЬЯ	229-239
<i>Imomniyozov Doniyorbek</i> SUN'IY INTELLEKT SOHASIDA ALGORITMIK JAVOBGARLIK: IJTIMOIY, HUQUQIY VA TASHKILIY YONDASHUVLAR	240-250
<i>Asadov Shahriddin Faxriddinovich</i> XIZMATLAR TUSHUNCHASINING HUQUQIY VA IQTISODIY TAHLILI: SIVILISTIK DOKTRINA NUQTAI NAZARIDAN	251-254
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ РЕГУЛИРОВАНИЯ АНТИДЕМПИНГОВЫХ И КОМПЕНСАЦИОННЫХ ПОШЛИН В РАМКАХ ВТО И УЗБЕКИСТАНА	255-262
<i>Anarbayev Eldor</i> KONSESSIYALARNI XORIJIY DAVLATLARDA HUQUQIY TARTIBGA SOLISH	263-269
<i>Ibrohimov Azimjon</i> KORPORATIV IMKONIYATLAR DOKTRINASI: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY QONUNCHILIK	270-278

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Qurbonov G'ulomjon G'afurovich</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISHNING METODLARI, SHAKLLARI VA VOSITALARI	279-285
--	---------

<i>Safarova Nigora Nasilloevna</i> TRANSFORMATIV TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING KOMPETENTLIK YONDASHUVI BILAN BOG'LIQLIGI	286-293
<i>Muxammadjonov Muslimbek</i> OLIY TA'LIMDA TALABA MARKAZLI YONDASHUVNI JORIY ETISH MEXANIZMLARI ...	294-302
<i>Khabibullaeva Dilshoda</i> FUNCTIONS OF CODE-SWITCHING IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING CLASSROOMS IN UZBEKISTAN	303-309
<i>Berdiyeva Nilufar Berdiyeva qizi</i> INNOVATION YONDASHUV ASOSIDA TALABALARDA IJODIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI	310-314
<i>Hamidov Sherali Shirinovich</i> BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA ZAMONAVIY TA'LIM TALABLARI VA YO'NALISHLARI	315-320
<i>Sattoriy Shohruh</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TA'LIM SIFATINI NAZORAT QILISH MEXANIZMLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI	321-325
<i>Tadjiyeva Nodira Yusupjanovna</i> TALABALARDA MUOMALA MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA KOMMUNIKATSIYA JARAYONINING AHAMIYATI	326-331
<i>Sharofutdinova Ra'noxon Shavkatovna</i> "NURLI MASKAN" TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUVCHILARNI IJTIMOY HAYOTGA TAYYORLASH BO'YICHA KORREKSION-PEDAGOGIK ISHLARNING TASHKIL ETILISHINI O'RGANISH VA NATIJALAR TAHLILI	332-336
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> TO THE CONTENT OF PRACTICAL CLASSES ON THE MODULE "DECISION SUPPORT SYSTEMS" OF THE ACADEMIC DISCIPLINE "INFORMATION TECHNOLOGIES IN MANAGEMENT"	337-341

Received: 20 July 2025
Accepted: 5 August 2025
Published: 10 August 2025

Article / Original Paper

CONCEPTUAL INTEGRATION: ON THE EXAMPLE OF ANALYZING THE UZBEK ANALYTIC ASPECTUAL CONSTRUCTION "V+(I)B YURA TURMOQ"

Yunusova Hilola Ravshan kizi

Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, senior lecturer
FerSU, Senior Lecturer of the Department of English Philology

Abstract. This article investigates how auxiliary verbs within the Uzbek analytic aspectual construction "V+(i)b yura turmoq" can form a complex conceptual metaphor that transcends the meanings of individual components. Focusing on the interaction of the auxiliary verbs *yur-* and *tur-*, the study analyzes how this construction encodes subtle meanings related to the expressed action, state, and the speaker's attitude towards reality, reflecting the profound influence of embodied cognition and conceptual integration. The research demonstrates that the Uzbek language utilizes multi-layered metaphorical mappings to create a rich conceptual worldview.

Keywords: complex conceptual metaphor, auxiliary verbs, Uzbek language, posture verbs, grammaticalization, embodied cognition, physical experience, conceptual integration (blending), mapping.

KONSEPTUAL INTEGRALLASHUV: O'ZBEK TILIDAGI "V+(I)B YURA TURMOQ" ANALITIK ASPEKTUAL QURILMA TAHLILI MISOLIDA

Yunusova Xilola Ravshan qizi

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
FarDU "Ingliz filologiyasi" kafedrasida katta o'qituvchisi
E-mail: yunusova.hilola1992@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola o'zbek tilidagi "V+(i)b yura turmoq" analitik aspektual qurilma tarkibidagi ko'makchi fe'llarning alohida olingan ma'nolaridan tashqari birlashgan holda murakkab konseptual metaforani hosil qilishi mumkin ekanligini tadqiq qiladi. *Yur-* va *tur-* ko'makchi fe'llarining o'zaro ta'siriga e'tibor qaratgan holda, ushbu qurilma ifodalanayotgan harakat, holat va so'zlovchining voqelikka munosabatidagi nozik ma'nolarni qay tarzda kodlashi orqali mujassamlangan idrok va konseptual integrallashuvning chuqur ta'sirini aks etishi tahlil qilinadi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, o'zbek tilida olamning boy konseptual manzarasini yaratish maqsadida ko'p qatlamli metaforik xaritalashlardan foydalaniladi.

Kalit so'zlar: murakkab konseptual metafora, ko'makchi fe'llar, o'zbek tili, holat fe'llari, grammatikalashuv, mujassamlangan idrok, jismoniy tajriba, konseptual integrallashuv (blending), xaritalanish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I82025N23>

1. Kirish: oddiy metaforalardan murakkab konseptual tuzilmalar sari

Grammatikalashuv – leksik birliklarda grammatik funksiyalarning yuzaga kelishi jarayoni bo'lib [2; 3], tilning taraqqiy etishi uchun asosiy prinsiplardan biri hisoblanadi. Turkiy tillarda, shu jumladan o'zbek tilida ham, bu jarayon ko'makchi fe'llar tizimida ayniqsa yorqin namoyon bo'ladi. Mustaqil fe'llar analitik aspektual qurilmalarda ko'makchi fe'l vazifasida kelar ekan, *mujassamlanish (jismoniy tajriba-embodiment)* [4] asosida shakllanadigan *konseptual metaforalar* [5] orqali nozik aspektual va pragmatik ma'nolarni o'zida kodlaydi. O'zbek tilining grammatik tizimida *ko'makchi fe'lli so'z qo'shilmalari* [6] odatda bitta yetakchi fe'l va bitta

ko'makchi fe'lining o'zaro birikuvidan tashkil topadi. Biroq, tilimizda bir nechta ko'makchi fe'lni o'zida mujassam etgan murakkab so'z qo'shilmalari ham kuzatiladi. Ana shunday qo'shilmalardagi ko'makchi fe'llar birikuvidan shunchaki alohida olingan ko'makchilarning ma'no yig'indisi emas, balki murakkab konseptual metaforalar yoki boshqacha qilib aytganda "*konseptual integrallashuv*" [1] shakllanishiga olib keladi. Akademik A.Hojiyev o'zbek tilida bir asosiy va ikki ko'makchi fe'lli qurilmalar ayniqsa keng tarqalganligini, uchta ko'makchi fe'lli qurilmalar kamroq uchrasa-da, ular ham grammatik tizimning bir qismi ekanligini ta'kidlagan. Ushbu birikmalar anchayin chuqur va ko'p qatlamli kognitiv jarayonlarning in'ikosi bo'lgan murakkab konseptual metaforalarni keltirib chiqaradi.

Ushbu maqolada o'zbek tilida mazkur murakkab konseptual metaforalarning shakllanish mexanizmlarini "*V+(i)b yura turmoq*" analitik aspektual qurilmasi misolida o'rganish maqsad qilingan. Yur- va tur- ko'makchi fe'llaridan qolgan semantik qoldiq va metaforik xaritalashlarning o'zaro ta'siri qanday qilib yangi, murakkabroq konseptualizatsiyani keltirib chiqarishi tahlil qilinib, *konseptual integrallashuv (blending) nazariyasi* [1] doirasida tushuntiriladi. Bu murakkab tuzilmalarni tushunish o'zbek grammatikasining kognitiv asosini hamda olamning konseptual manzarasini chuqurroq anglashga yordam beradi. Shuni ta'kidlab o'tish zarurki, kontekstdan kelib chiqib bir xil ko'makchi fe'llar turlicha konseptual metaforalarni yuzaga keltirishi mumkin. Maqoladagi tahlil mazkur hodisani tadqiq etish uchun metodologik usullardan biri sifatida xizmat qilishi mumkin.

2. Nazariy Asos: Konseptual metafora nazariyasi va konseptual integrallashuv (blending)

Tadqiqotimiz Konseptual Metafora Nazariyasi (KMN) [5] ning takomillashtirilgan ko'rinishiga, aniqrog'i, Konseptual Integrallashuv (Blending) Nazariyasi bilan boyitilgan shaklga asoslanadi.

2.1. Konseptual metafora va mujassamlangan idrok

KMNga ko'ra mavhum tushunchalar aniqroq, jismoniy tajribaga asoslangan idrok orqali anglanishini ta'kidlanadi [4]. Ushbu jarayon *manba maydonidan* [7:52] (aniqroq) *nishon maydoniga* [7:62] (mavhumroq) tizimli *xaritalashni (mapping)* [5:1] o'z ichiga oladi (Tadqiqotimiz uchun "nishon maydoni" atamasi o'rniga "maqsad maydoni" atamasini qo'llashni ma'qul ko'rdik). O'zbek tilida holat fe'llarining grammatikalashuvi bunga yorqin misol bo'lib, bunda inson tomonidan amalga oshiriladigan jismoniy harakatlar (turish, o'tirish, yotish kabilar) aspektual ma'nolarni (davomiylik, muntazamlilik, passivlik va boshqalar) idrok qilish uchun manba sohalari bo'lib xizmat qiladi.

2.2. Konseptual Integrallashuv (Blending)

Konseptual integrallashuv (blending) nazariyasi ikki yoki undan ortiq *hamkor mental maydonlardan* [7:84] (input spaces) [1] olingan elementlarni yangi, *qorishiq mental maydonga* [7:84] (blended space) [1] birlashtirish orqali yanada murakkab va innovatsion konseptual tuzilmalarning yaratilish mexanizmini tushuntiradi. Bu esa KMNni yanada kengroq ko'lamda qabul qilishni taqozo etadi. Qorishiq mental maydon har bir hamkor mental maydondan ayrim elementlarni meros qilib oladi, biroq o'zining *yangi paydo bo'lgan xususiyatlari (emergent properties)* [1] — ya'ni, hamkor mental maydonlarning hech birida mavjud bo'lmagan yangi ma'nolarni ham rivojlantiradi. "Zamonaviy tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati" da ushbu hodisa quyidagicha ta'riflangan: "Turli aqliy sohalar unsurlarining o'zaro aralashuvi hamda

birlashuvi natijasida inson ongida yangi mental maydonlar qo'shilmasining yuzaga kelish jarayoni va ushbu jarayon mahsuli" [7:41-42]. Blending har doim ham birlamchi elementlardan butunlay voz kechgan holda umuman "yangi" ma'nolarni keltirib chiqarmaydi. Ko'pincha u murakkab, integrallashgan ma'nolarni yuzaga keltiradi, ular birlamchi mental maydonlar ma'nolarining oddiy yig'indisidan farqli o'laroq boyitilgan tuzilma hisoblansa-da, ulardagi tanish elementlarni ham saqlab qoladi. Ikki ko'makchi fe'ldan kelib chiqadigan konseptual metaforalarning integrallashuvi ma'noning ana shunday murakkablashishi va boyishining yorqin namunasidir. Mazkur fikrlarimiz dalili sifatida A.Hojiyevning ketma-ket kelgan ko'makchi fe'llarning o'zaro ta'siri haqidagi quyidagi gaplarini keltirib o'tamiz: "...birinchi ko'makchi fe'l ifodalagan ma'no bevosita yetakchi fe'lning ma'nosiga qo'shimcha tarzidagi ma'no hisoblanadi. Keyingi ko'makchi fe'lning ma'nosi esa o'zidan oldingi ko'makchi fe'l bilan yetakchi fe'lning birikuvidan ifodalanadigan ma'nora qo'shimcha tarzidagi ma'no bo'ladi".

Konseptual integrallashuv jarayonini ko'makchi fe'llarda ko'rib chiqishdan avval uni oddiyroq misol orqali tasvirlashni to'g'ri deb topdik. Quyida "jarroh-qassob" metaforasini ko'rib chiqaylik [1].

- *1-hamkor mental maydon* (Jarroh): Aniqlik, sterillik, hayotni saqlab qolish, yuqori malaka.
- *2-hamkor mental maydon* (Qassob): Qo'pollik, bo'laklash, o'ldirish, past malaka darajasi (tibbiyot kontekstida).
- *Umumiy maydon* (*Generic Space*): Bu "jarroh" va "qassob" uchun umumiy bo'lgan mavhum tuzilmani o'z ichiga oladi. Bular:
 - AGENT (shaxs).
 - Tana/go'shtni kesish yoki unga ishlov berish bilan bog'liq HARAKAT.
 - ASBOBLARdan foydalanish (o'tkir asboblari).
 - Harakatning OBYEKTI - organik material (go'sht/tana).
 - Transformatsiya JARAYONI (butundan — qismlarga yoki kasaldan — sog'lomga).
 Bu umumiy maydon miyamizga ikki hamkor mental maydondagi tushunchalarni mazmunli taqqoslash va integratsiya qilish maqsadida asosiy umumiy xususiyatlar bilan tanishib chiqish imkonini beradi.
- *Qorishiq maydon* (Jarroh-qassob): Ushbu maydonda yangi, integrallashgan ma'no paydo bo'lib, u shunchaki "jarroh" + "qassob" yig'indisi emas. Mazkur blendda (hosilada) bemorga nisbatan qo'pol, ehtiyotsiz, hatto shafqatsizlarcha ish tutuvchi, foydadan ko'ra zarar yetkazadigan jarroh obrazi paydo bo'ladi. Bu *emergent* (ya'ni, yangi paydo bo'lgan) ma'no hisoblanadi, chunki birlamchi mental maydonlarning hech birida "qo'pol jarroh" yoki "jarrohlik qiladigan qassob" g'oyasi yo'q edi. Birlamchi ma'nolar saqlanib qolgan, biroq ularning ziddiyatli jihatlari integrallashib, yangi, tanqidiy ma'noni yaratadi.

Yuqoridagi keltirilgan misoldagi kabi bir nechta ko'makchi fe'lli murakkab aspektual qurilmalar tarkibidagi har bir ko'makchi fe'l o'zining grammatikalashgan metaforik ma'nosini (1-hamkor mental maydon, 2- hamkor mental maydon) tashuvchi element sifatida qaralishi mumkin. Ular birlashganda, blending jarayoni sodir bo'ladi.

3. Metodologiya

Ushbu tadqiqotda o'zbek tilidagi "V+(i)b yura turmoq" murakkab analitik aspektual qurilmaning sifatli lingvokognitiv tahlili amalga oshiriladi. Metodologiya quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. *Qurilmani aniqlash*: Asosiy fe'l yur- va tur- ko'makchi fe'llari bilan birlashib, yagona analitik aspektual qurilmani hosil qiladigan gaplarni aniqlash.
2. *Har bir ko'makchi fe'lining individual hissasini tahlil qilish*: qurilma tarkibidagi har bir ko'makchi fe'l (yur- va tur-) ning grammatikalashgan metaforik ma'nosini aniqlash.
3. *Murakkab konseptual metafora / blendni shakllantirish*: individual metaforik xaritalashlarning o'zaro ta'siri va integrallashuvi qanday qilib yangi, kompleks ma'noni keltirib chiqarishini tahlil qilish. "To'rt maydon" modeli [7:84] ni tuzish, ya'ni hamkor mental maydonlar, umumiy mental maydon hamda qorishiq mental maydon aniqlanadi.
4. *Mujassamlangan idrok nuqtai nazaridan talqin qilish*: Bu murakkab metaforalarning kognitiv motivatsiyasini jismoniy tajriba va o'zbek tilidagi anchayin keng qamrovli bo'lgan olamning konseptual manzarasini bilan bog'liqligi orqali tushuntirish.

Tahlil uchun ma'lumotlar o'zbek tili korpusidan (<https://uzbekcorpus.uz/>) olindi.

4. Tahlil: O'zbek Tilida Murakkab Konseptual Metafora

O'zbek tilida ko'makchi fe'llarni o'z ichiga olgan analitik aspektual qurilmalar mavjud bo'lib, ular murakkab va ko'p qatlamli konseptual metaforalarni yuzaga keltiradi. Quyida "V+(i)b yura turmoq" qurilmasini konseptual integrallashuv nazariyasiga asoslangan holda tahlil qilishga urinib ko'ramiz.

4.1. "V+(i)b yura turmoq" analitik aspektual qurilmasi (yetakchi fe'l+ko'makchi fe'l (1)+ko'makchi fe'l (2))

Keling, ushbu qurilmani quyidagi gap misolida ko'rib chiqaylik. Tahlil natijalari aniq chiqishi uchun har doim kontekst hisobga olinishi kerak: — *Ha, keldi, o'zida yo'q xursand. Moshina to'g'rilab berdim. Taksichilik qilib yura tursin.*

Ushbu qurilma o'z navbatida konseptual integrallashuvni boshidan kechirgan yur- (yurish/davomiy harakat/odat) va tur- (turish/faollik/muntazamlik) ko'makchi fe'llarining aspektual ma'nolarini birlashtiradi.

- *1-hamkor mental maydon (input space 1) (yur-)*: ODATIY/KUNDALIK HARAKAT — BU YURISH.
 - *Xaritalash*:
 - *Manba maydoni (jismoniy yurish/harakatlanish)*: yurish — bu takrorlanuvchi, ketma-ket harakat bo'lib, ko'pincha kundalik ishlar (masalan, ishga borish, do'konga borish) doirasida bajariladi. U davomiylik va muntazamlikni nazarda tutadi, shuningdek, harakatlanishning tabiiy va odatiy usulidir.
 - *Maqsad maydoni (odatiy/kundalik harakat)*: muntazam bajariladigan, kimningdir kundalik hayoti yoki odatiy xatti-harakatining bir qismi bo'lgan faoliyat. U takrorlanuvchanlik, bashorat qilinishi mumkinligi bilan xarakterlidir hamda ko'pincha sezilarli kuch yoki alohida e'tibor talab qilmaydi.
- *2-hamkor mental maydon (input space 2) (tur-)*: VAQTINCHA/SHARTLI RAVISHDA DAVOM ETISH — BU TURISH (PAUZADA/KUTISHDA).
 - *Xaritalash*:
 - *Manba maydoni (jismoniy turish)*: turish — bu faol, ammo ko'pincha vaqtinchalik holat bo'lib, kutish, qisqa muddatli to'xtash, ma'lum bir joyda

vaqtinchalik bo'lish bilan bog'liq bo'lishi mumkin. U uzoq muddatli holatni emas, balki uni ayni bir vaqt saqlab turishni nazarda tutadi.

- *Maqsad maydoni (vaqtincha/shartli ravishda davom etish):* Cheklangan vaqt mobaynida faol ravishda davom etadigan harakat yoki holat, ko'pincha vaziyatning keyinchalik o'zgarishi yoki qayta ko'rib chiqilishini nazarda tutadi. U harakatning “hozircha” yoki “vaqtinchalik” davom etishini ko'rsatadi, kelajakda uning to'xtatilishi yoki o'zgarishi mumkin.
- *Umumiy mental maydon:* yuqoridagi hamkor mental maydonlar uchun umumiy bo'lgan mavhum struktura mavjud. Ular ikkalasi ham HARAKATni, DAVOMIYLIK/MUNTZAMLIKni va SUBYEKTNING ISHTIROKIni o'z ichiga oladi. Ular biror narsaning DAVOM ETAYOTGAN JARAYONIni tasvirlaydi. Mazkur umumiy mental maydon blending jarayoni uchun umumiy asosni yaratishga yordam beradi.
- *Qorishiq mental maydon:* VAQTINCHA VA FAOL RAVISHDA DAVOM ETAYOTGAN, KELAJAKDA O'ZGARISH EHTIMOLI BO'LGAN KUNDALIK HARAKAT — V+(i)b yura turmoq.

Tahlil: Bu yerda “taksichilik qilib yura tursin” ko'makchi fe'li so'z qo'shilmasida subyekt uchun mazkur faoliyat uning odatiy, kundalik ish-harakati sifatida, biroq bu vaqtinchalik chora bo'lib, so'zlovchi tomonidan aytilgan ushbu jumlada “*keyinchalik vaziyatga qaraymiz*” qabilidagi pragmatik ma'no anglashilayotgani guvohi bo'lamiz. *Yur-* ko'makchi fe'li odatiylik, muntazamlik yoki ayni bir harakat subyektning kundalik hayoti/turmush tarzining bir qismi ekanligi ma'nosini beradi. *Tur-* ko'makchi fe'li esa bu “kundalik” harakatni o'zgartirib, unga muvaqqatlik, faol tarzda amalga oshirib turishlik yoki vaqtinchalik shartlilik ma'nosini qo'shadi. Anglashilayotgan ma'noni yanada tushunarliroq tushuntirish maqsadida murakkab analitik aspektual qurilmani soddalashtirib, quyidagi diagramma yordamida tahlil qilamiz:

1-rasm.

Ushbu diagramma o'zbek tilidagi uchta aspektual qurilmaning harakat davomiyligini va xarakterini vizual tarzda tasvirlaydi. Chiziqlarning uzunligi harakatning vaqtga bog'liqligi va davomiyligini, shuningdek, uning ma'no farqlarini aks ettiradi.

1. *Taksichilik qilib yursin:* Bu qurilma harakatning uzoq davom etishini, odatiy yoki kundalik ish-harakat ekanligini anglatadi. Bu yerda harakat vaqtga bog'liq emas, balki doimiy, takrorlanuvchi xarakterga ega. Shuning uchun u uzun chiziq bilan tasvirlangan.

2. *Taksichilik qilib tursin*: Bu qurilma harakatning qisqa muddatli, vaqtinchalik yoki shartli ekanligini bildiradi. Harakat temporal xarakterga ega bo'lib, ma'lum bir muddat davom etadi va keyin tugashi yoki o'zgarishi mumkin. Shuning uchun u kalta chiziq bilan tasvirlangan.
3. *Taksichilik qilib yura tursin*: Bu murakkab qurilma harakatning o'rtacha davomiyligini ifodalaydi. U "yursin"ning kundalik xarakterini "tursin"ning vaqtinchalik, shartli davomiyligi bilan birlashtiradi. Natijada, harakat kundalik asosda amalga oshiriladi, ammo bu ham vaqtinchalik chora bo'lib, kelajakda qayta ko'rib chiqilishi mumkinligini anglatadi. Bu ikki ma'noning uyg'unlashuvi sababli u o'rtacha uzunlikdagi chiziq bilan tasvirlangan. Bizningcha, mazkur analitik aspektual qurilma orqali anglashilayotgan harakatning davomiyligi ikkinchisiga nisbatan ko'proq.

5. Xulosa

Ushbu maqola o'zbek tilida ko'makchi fe'lli so'z qo'shilmalari qanday qilib murakkab konseptual metaforalarni hosil qilishi, ular harakatning nozik aspektual va pragmatik ma'nolarini kodlashini aks etdi. V+(i)b yura turmoq qurilmasining tahlili shuni ko'rsatdiki, har bir ko'makchi fe'lning individual metaforik ma'nolari konseptual integrallashuv (blending) doirasida o'zaro munosabatga kirib, yangi (emerjent) ma'nolarni keltirib chiqaradi.

Ushbu murakkab metaforalar mujassamlangan idrok va grammatik struktura o'rtasidagi chuqur bog'liqlikning yorqin dalilidir. Inson tanasi orqali amalga oshiriladigan jismoniy tajriba (yotish, o'tirish, turish, yurish) mavhum aspektual va pragmatik tushunchalarni konseptualizatsiya qilish uchun boy manba sohasini ta'minlaydi. O'zbek tilidagi analitik aspektual qurilmalarda yuz beradigan ko'p qatlamli blendingni yuzaga keltirish salohiyat harakat va holatning yuqori darajada farqlanadigan ma'nolari ifodalashga imkon beradi, bu esa o'z navbatida olamning noyob va chuqur konseptual manzarasini aks ettiradi.

Keyingi tadqiqotlar boshqa bir va bir necha ko'makchi fe'lli so'z qo'shilmalarini va ular asosidagi konseptual metaforalarni aniqlash uchun keng qamrovli korpus tahlilini, shuningdek, blendingning universal va betakror namunalarini aniqlash maqsadida boshqa turkiy tillar bilan qiyosiy tahlilni o'z ichiga olishi mumkin. Bu o'zbek grammatikasining kognitiv asosini va olamning o'zgacha konseptual manzarasini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. Basic Books.
2. Heine, B. (2002). On the role of context in grammaticalization. In R. W. Langacker (Ed.), *Cognitive Linguistics: The Essential Readings* (pp. 377-393). Blackwell Publishing.
3. Hopper, P. J., & Traugott, E. C. (1993). *Grammaticalization*. Cambridge University Press.
4. Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. University of Chicago Press.
5. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
6. Mahmudov N., Nurmonov A., Sobirov A., Nabiyeva D. 6-sinf ona tili darsligi. – Toshkent: Mehnat, 2017. – 208 b.
7. Xudoyberganova D. Zamonaviy tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. – Toshkent, 2024.
8. Бондарко А.В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. 2-е изд. М.: Эдиториал УРСС, 2001. - 208 с.
9. Хожиев А. Ўзбек тилида кўмакчи феъллар. — Тошкент: Фан, 1966. — 227 б.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 8 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).